

L'esperança d'un referèndum

Sàhara: entre el desert i la llibertat

El mes de gener és decisiu per al futur del Sàhara. El canvi de secretari general de l'ONU és vist pel Polisario amb recel. EL TEMPS relata en directe aquest clima d'esperança i d'incertesa a l'espera d'un referèndum que no arriba.

Hash Ahmed, representant del Front Polisario a l'estat espanyol demana públicament fa dues setmanes que l'ONU i el govern espanyol fessin pressió sobre el Marroc per tal de garantir que la celebració del referèndum d'autodeterminació del Sàhara Occidental es fes en el termini fixat per les Nacions Unides, és a dir, a final d'aquest mes de gener.

Gairebé al mateix temps, el representant del secretari general de les Nacions Unides per l'organització del referèndum, el suís Johannes Manz, renunciava a continuar la seva missió. Manz s'havia oposat a les ambicions de Rabat d'augmentar el cens.

El representant del Front Polisario a la seu europea de l'ONU i grups de suport al referèndum denunciaven la passivitat de les Nacions Unides davant el "xantatge del Marroc".

El dia 30 de novembre, el secretari general de la ONU, Javier Pérez de Cuellar, deia a la premsa que s'estaven complint totes les dates del calendari per la celebració del referèndum al Sàhara Occidental tal i com establia el pla de pau.

El mateix 30 de novembre, és la data que el pla de pau marcava per l'aixecament dels campaments de refugiats. Aquell dia el govern del Polisario s'havia reunit durant dos dies a Rabouni, al desert algerià, on hi ha l'assentament de refugiats saharis. El govern saharià va analitzar la situació que travessa el pla de pau aprovat per l'ONU.

CREDIBILITAT DE L'ONU

Després d'esperar durant un dia l'entrevista amb el ministre d'Informació del Front Polisario, Sidati Mohamed ens rep excusant-se per l'espera. La reunió ha estat llarga i dura però la conclusió del govern saharià és clara. "L'ONU ha d'actuar concreta i fermament, si no el Consell de Seguretat pot perdre l'autoritat moral i la

credibilitat. La comunitat internacional també ha d'exercir pressions perquè es faci el referèndum. Si no es fa el necessari i si el pla surt malament podria ser fatal per al nou ordre internacional".

Des que el 6 de setembre es va declarar l'alto-el-foc entre els dos països, el Front Polisario ha denunciat contínues violacions per part de l'exèrcit i el govern marroquí, que són la causa que s'hagi aturat el procés.

Els avions marroquins han sobrevoat les zones alliberades pels saharis en in comptables ocasions. "El Marroc no vol l'alto-el-foc, per això no vol acceptar la presència de l'ONU". "La MINURSO (Missió Internacional de les Nacions Unides pel Referèndum del Sàhara Occidental) encara no mana el procés", diu Sidati Mohamed. Dels 3.000 observadors militars de les Nacions Unides que s'han de fer càrrec del procés, només uns 400 han pogut ocupar els seus llocs en territori marroquí. Al port d'Agadir el material enviat per proveir els membres de la MINURSO es troba paralitzat esperant ser descarregat. El personal desplaçat té problemes per moure's al país i desenvolupar la seva feina.

Uns dies més tard, en l'avió que ens duia de retorn a Alger des de Tindouf, llegia en la premsa algeriana el descobriment d'un altre escàndol protagonitzat pel govern marroquí. El mateix personal enviat per les Nacions Unides havia trobat, feia uns dies, micròfons amagats en les seves estances i oficines de Rabat.

"La voluntat del Marroc, diu Sidati Mohamed, és bloquejar el pla de pau no sols creant dificultats sinó posant l'ONU davant de fets consumats i aconseguir indulgència cap aquests fets".

El comunicat, fruit de la reunió del Polisario, exigeix a l'ONU, al Consell de Seguretat i al mateix secretari general, una resposta. Una resposta a les 40.000 persones que Hassan II ha desplaçat, en una segona "marxa verda" als territoris ocupats

del Sàhara per incloure més població al cens de votants, una resposta a les contínues violacions tant militars com civils, al procés del pla de pau i als mateixos membres de l'ONU que estan desplaçats a la zona marroquina, i l'exigència de tornar a la lletra i l'esperit de l'acord de l'ONU que ha de portar al referèndum. "Som conscients que el procés tardarà, diu Sidati Mohamed. Els desitjos dels pobles han estat una altra vegada frustrats però estem disposats a resistir. No puc trobar explicacions de perquè l'ONU permet que el seu material estigui bloquejat. Jo no vull trobar explicacions, sinó que el que es necessita és fermesa."

L'endemà ens arribà la notícia de les declaracions de Pérez de Cuellar dient que s'estava complint el calendari previst pel pla de pau. Una estona després ens entrevistem amb el ministre de Defensa.

Mohamed-Lamin Uld Buhali s'exclama per les declaracions de Pérez de Cuellar, "¿quina solució màgica vol trobar si no s'ha fet res i encara hi ha obstacles? No creiem en res màgic, creiem en allò concret". Menys discret que Sidati Mohamed, el ministre de Defensa Uld Buhali parla més obertament dels límits fins on estan disposats a arribar si aquesta situació s'allarga i si el Marroc aconsegueix rompre el pla de les Nacions Unides. "Els nostres plans i decisions no són ocults. Quan decidim el nostre límit ho direm. Fins ara respectem el Pla de l'ONU i ara és l'ONU qui ha d'assumir la seva responsabilitat, però podem continuar així almenys fins que acabi el lapse previst pel pla de pau".

EN PEU DE GUERRA

Una part dels militars del Polisario ha mostrat la seva disconformitat amb l'alto-el-foc decretat el 6 de setembre per l'ONU. Molts pensen que ara era el moment en què l'exèrcit saharià podia haver trencat el mur, ja que els marroquins es

troben militarment molt debilitats. Amb l'alto-el-foc només els donen temps per rearmar-se, diuen. "Una part dels militars volia que continués la guerra durant el procés. És molt difícil aguantar aquesta situació sobretot quan veus sobre el terreny que tu respectes les condicions i els altres no", diu Uld Buhali. "Ara pensem que una solució militar no és la millor, sinó que la millor és que una tercera part, un organisme internacional, faci d'àrbitre però si això no funciona els saharians tenim un estil propi per solucionar-ho i aquest és la guerra". Uld Buhali de seguida afegeix que encara no s'ha arribat a aquest pessimisme. Segons dades de l'ONU de 1986, l'exèrcit saharià té 20.000 combatents, dels quals en una situació normal n'hi ha uns 15.000 al front. Gaire-

"És impossible que el problema del Sàhara se solucioni militarment. No pot i no ha de ser. S'han de satisfer les dues parts, si no la solució és delicada", diu el capità Errarhib, pilot de l'exèrcit marroquí, abatut el 14 d'agost passat a Tifariti.

Abans de parlar amb el ministre de Defensa tenim l'oportunitat d'entrevistar tres presoners marroquins: el capità Errarhib, el lloctinent Ali Adman, fet presoner el 24 d'agost de 1977 i el lloctinent Mohamed Hadri, abatut el 26 de setembre de 1982, tots tres pilots de l'aviació marroquina.

El Polisario té 3.000 presoners marroquins, que es troben a Rabouni, prop dels campaments dels refugiats saharians. Fa un any el Polisario, a través de la Mitja Lluna Roja, va voler repatriar 200 presoners marroquins en una operació huma-

vindica el Sàhara perquè és territori marroquí", diu Errarhib.

"Hem hagut de canviar la visió de moltes coses", diu Ali Adman. "El problema del Sàhara només es va conèixer al Marroc en el moment dels esdeveniments més forts, com la Marxa Verda. Aleshores la versió oficial era que la Conferència Internacional de La Haya deia que hi havia lligams entre certes tribus del Marroc i el Sàhara. Per a ell [Hassan II] és un argument suficient. Ara no hi ha gaire gent que sàpiga res, cadascú s'ocupa dels seus problemes", afegeix Adman.

"Per al Marroc representa un problema important perdre el Sàhara, però hi ha la voluntat internacional per acabar el conflicte", continua. "Crec que Hassan II ha dit en el seu discurs que acceptaria el re-

Escola d'un campament al Sàhara.

J. CASAPRIMA

bé tota la població masculina és defensant la zona fronterera en territori del Sàhara Occidental on no hi ha població civil. Els combatents només veuen les seves famílies durant una setmana cada dos o tres mesos. Ara, tot i l'alto-el-foc, l'exèrcit del Polisario manté les seves posicions amb la tropa mobilitzada i amb maniobres permanents.

Aquest petit exèrcit no ha pogut ser reduït pels 260.000 homes de Hassan II. "El problema no és de xifra sinó de convenciment, de moral i de qualitat militar. Mai no ens podran matar a tots".

PRESONERS MARROQUINS

"El territori és immens al Sàhara i és molt difícil de controlar. Primer hi havia poblacions però ara l'exèrcit saharià es mou dispers".

nitària però el rei Hassan II no els va reconèixer. El passat 6 de setembre, amb l'alto-el-foc, també havien de ser repatriats els presoners.

"Nosaltres només veiem la fi de la guerra per veure els nostres fills i la nostra família. Algú ens haurà de reconèixer, ¿oi?", diu Ali Adman que fa 14 anys que està en mans dels saharians.

Tots tres coincideixen a reconèixer la desinformació que hi ha al seu país sobre el problema del Sàhara. Fins i tot el règim ha procurat fer passar desapercebuts 17 anys de guerra. Els presoners expliquen que les seves famílies van conèixer que estaven presoners a través del Polisario, perquè el govern de Hassan II no fa públiques les pèrdues militars.

"Hi ha moltes coses que no sabíem com eren però no teníem més remei que creure el que ens deien. Per a mí el Marroc rei-

sultat del referèndum, dient que seria el primer país a instal·lar la seva ambaixada a l'Aiun", diu Mohamed Hadri. "Però el que passa a Hassan II —el talle Adman— és com quan jugues, apostes i perds. Vas apostant perquè no et resignes a marxar perdent i apostes i apostes més. Ara, el referèndum jutjarà la credibilitat del rei".

Els tres presoners ens donen, en acabar l'entrevista, unes cartes per enviar a les seves famílies, ja que hi ha dificultats perquè arribin a la seva destinació quan el Marroc rep cartes provinents dels campaments.

La situació dels 400 militants saharians que han caigut en mans marroquines, no es coneix del cert. Fins i tot el Marroc ha negat informació a la Mitja Lluna Roja Internacional. "Hi ha algunes informacions que ens diuen que encara són vius", ens confirma l'endemà el ministre de De-

fensa Uld Buhali. "Diuen que hi ha hagut matances contra els militars saharians, emprisonats en condicions infrahumanes".

"Se sap que la població civil de les zones ocupades viu en guetos molt controlats, on la circulació és restringida. Segons les informacions que hi ha, Hassan II fins i tot ha obligat famílies saharianes a allotjar colons marroquins de la segona "marxa verda", diu Uld Buhali.

LA VIDA A L'ESPERA

El Pla de la ONU està blocat en el procés d'identificació dels votants que han de participar en el referèndum. "El Polisario va enviar les llistes actualitzant el cens de 1975, en el termini previst, i hi vam incloure 500 noms que la comissió d'identificació ha de verificar cas per cas", diu Sidati Mohamed, ministre d'Informació. "El Marroc havia de fer el mateix, però en lloc de respondre va enviar un cens de 120.000 votants, i es va negar a acceptar el cens espanyol que és la base de l'acord. Si no es pot establir el cens no es pot fer el referèndum".

El procés s'ha aturat. "Als campaments la gent està preparada per tornar al lloc de vot, per al referèndum", diu Sueiliki Belgasem, alcalde de la *daira* (o campament) de Bir Lahlu. Ell, com moltes de les persones refugiades recorda perfectament encara l'adreça que tenia fa 17 anys a l'Aiun. Ens la diu perquè l'anem a veure quan torni a ser a casa seva, però ara no sap qui ho trobarà vivint o si la seva casa existeix. La representació dels membres de govern, del que podríem dir ajuntament del cam-

pament, ens ofereix un te a l'interior de la *jaima* de l'alcalde, i ens expliquen que la mateixa organització que hi ha a les *daires* i *wilayas* (o grups de campaments), servirà en el moment que s'hagi de marxar, però ara tot és en suspens.

Als campaments tot sembla que funciona com sempre en l'organització de la vida quotidiana. Els nens van igualment a les escoles i guarderies. Allí estudien per preparar-se per quan tornin al seu país, i canten cançons populars i infantils. El guia, Ali Mohamed, ens explica el significat de les lletres: totes parlen de l'alliberament del Sàhara occidental, de la guerra, i recorden els paisatges i la poesia del país que els espera, el país que cap d'aquests nens coneix perquè tots han nascut al de-

sert d'Algèria, i mai han vist la costa, ni els oasis, ni les muntanyes del Sàhara Occidental.

Entre les *jaimes* dels campaments trobem sovint nois i noies que passegen o ajuden en les feines quotidianes. De seguida se'ns apropen i ens demanen d'onom. Tots són estudiants que han interromput els seus estudis a l'estranger —a Espanya, França, Itàlia, Txecoslovàquia...—, esperant el trasllat dels campaments i el referèndum. "Per als estudiants aquest any és en blanc, ens explica Batxir Jela, representant del Polisario a la Wilaya

homes a l'hora d'estudiar amb beques a l'estranger.

Ara a les aules no hi ha dones. "La situació d'estancament ens està destorbant molt perquè no podem continuar l'activitat normal. Ara fem classe als nens de les treballadores de l'Escola Nacional i dels tallers de producció", diu Embarka Ment Bujiruta, directora de l'escola 27 de Febrer. "La paciència té un límit i ningú es quedarà esperant pels capricis d'un monarca", afegeix.

"Necessitem de 40 a 50 dies per aixecar els campaments i marxar", ens diu uns dies després a la mateixa escola 27 de Febrer, Sania Ahmed, secretària general de la Unió de Dones Saharianes, "es va esgotant la paciència en aquesta situació de si o no, però ens queda força per continuar fins a la independència. La guerra ens ha mort els fills, només ens queda la lluita".

BUTROS GHALI A L'ONU

Aquest mes de gener és decisiu per conèixer el futur del procés del Sàhara. El canvi de secretari general a l'ONU és vist pel Polisario amb cert recel. Javier Pérez de Cuellar ha estat relevat per l'egipci Butros Ghali. El govern egipci va fer costat durant 15 anys al Marroc. "El pla de pau és irreversible, confia Sidati Mohamed. 'Amb Butros Ghali ha de ser igual que amb Pérez de Cuellar, ha de dur a cap el pla de pau'".

"No acceptarem cap actitud del nou secretari general que vagi en contra del procés de descolonització", deia també Uld Buhali.

Abans d'acabar el seu mandat, Pérez de Cuellar ha presentat un informe

al Consell de Seguretat de l'ONU on es preveu la possibilitat d'ampliar el cens espanyol de la població sahariana d'acord amb les intencions marroquines. L'informe proposa que també s'acceptin com a votants aquells amb pares nascuts en territori del Sàhara occidental. Així els 70.000 votants del cens del 1975 podrien arribar a 100.000.

La vespra de Nadal el Consell de Seguretat de les Nacions Unides va ajornar *sine die* l'aprovació d'aquest informe i va descartar que es pugui celebrar cap referèndum abans del mes de maig.

En peu de guerra.

J. CASAPRIMA

d'Ausertd, tots han hagut de tornar. Ara fan repàs d'idiomes als nens i participen en les feines quotidianes".

L'Escola Professional de Dones 27 de Febrer tampoc ha començat el curs. En aquesta escola les dones saharianes aprenen infermeria, magisteri i puericultura per fer-se càrrec dels dispensaris, escoles i guarderies dels campaments. Aquí també s'aprenen altres feines manuals necessàries per al proveïment, com els tallers de producció de tapissos, eines i confecció. Els primers anys de funcionament de l'escola han servit per alfabetitzar tota la població de dones saharianes, que ara, juntament amb el pla d'escolarització, els permet tenir les mateixes possibilitats que els